

асигнування, дозвіл на державну позику, штат адміністративних установ, зарплату та пенсії, примусове відчуження майна, прямі та непрямі податки тощо [2, с. 26].

Доволі цікавою є модель народного вето, запроваджена в Ісландії. Відповідно до неї референдум заміняє президентське вето – якщо президент не схвалює законопроект, останній все одно вступає в силу, але в той же час подається на референдум. Якщо відповідний закон набере необхідну кількість голосів виборців під час референдуму, то він зберігає свою силу. Якщо ні – він скасовується [4, с. 9].

У Латвії народне вето теж слугує заміником президентського вето. Президент країни має право затримати опублікування ухваленого закону на два місяці. Він також зобов'язаний зробити це, якщо цього вимагає 1/3 членів Сейму. Затриманий закон має бути винесений на народне голосування, якщо цього вимагатиме не менш як 1/10 частина виборців. Закон вважається скасованим, якщо у референдумі взяла участь принаймні половина тих, хто брав участь у попередніх виборах до Сейму, і більшість проголосувала проти відповідного закону. На референдум не можуть бути винесені бюджет та закони про позики, податки, митні збори, залізничні тарифи, військову повинність, оголошення та початок війни, укладення миру, оголошення та припинення надзвичайного стану, мобілізацію та демобілізацію, договори з іншими державами. Також не може бути винесений на народне голосування Закон, схвалений 2/3 голосів Сейму [2; с. 29].

Досвід європейських країн демонструє, що народне вето, з одного боку, суттєво розширює можливості громадян впливати на ухвалення нормативно-правових актів та спонукає громадян більше цікавитися правотворчістю, а з іншого, сприяє збільшенню відповідальності органів публічної влади за ухвалені рішення, зростанню громадянської участі в публічно-правових справах та подоланню правового нігілізму у суспільстві [4, с. 20].

Говорячи про перспективи впровадження в Україні народного вето, слід зазначити, що деякі дослідники вважають дану форму безпосередньої демократії дещо передчасною для нашої держави, адже вона передбачає високий рівень політичної культури населення і знання правової бази, чого бракує більшій частині громадян України [5]. Проте, підкреслимо, що в перспективі, за умови врахування та виправлення зазначених недоліків, народне вето може посилити роль громадян у законодавчому процесі і стати ефективним механізмом їх впливу на владу.

Список використаних джерел

1. Бусол Е. Народная законодательная инициатива «народное вето» – разновидность отклоняющего референдума / Е. Бусол // Конституційна Асамблея. Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів. – 2013. – № 9 (18). – С. 6 – 14.

2. Законотворчість : участь громадськості у законодавчому процесі: Інформаційно-аналітичне дослідження / А. М. Євгенєва, Ю. Г. Шкарлат ; Програма сприяння Парламенту України. – Київ : Вид-во «Заповіт», 2008. – 98 с.

3. Нестерович В. Ф. Перспективи конституційно-правового утвердження народного вето в Україні у контексті зарубіжного досвіду // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2016. – № 4(58). – С. 63 – 70.

4. Референдуми в Європейському Союзі / О. Д. Чебаненко, О. Ю. Гришук, Н. В. Колодяжна та ін. ; за ред. Д. С. Ковриженка. – Київ : ФАДА, ЛПД, 2007. – 186 с.

5. Эксперт: идея «народного вето» преждевременна для Украины. – Режим доступу: <http://impress.ua/ru/politics/11374-ekspert-ideya-narodnogo-veto-prezhdevremenna-dlya-ukrainy>.

Сергій ГЕРАСЬКОВ

к.філос.н., доцент, завідувач Центру соціальних та гуманітарних досліджень Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень НАДУ

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РЕЛІГІЇ В КРАЇНАХ ЄС: МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН У ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

Очевидно, що, говорячи про релігійну політику в європейському метанарративі, ми не можемо підходити до Європейського Союзу як до єдиного цілого; на європейській карті сьогодні чітко вимальовуються «релігійні субконтиненти». Оцінюючи моделі державно-церковних відносин (далі – ДЦВ) в європейських країнах, потрібно вводити таку перемінну як тип релігійної культури. За цим типом можна виокремити: «католицький пояс» (Австрія, Бельгія, Ірландія, Іспанія, Італія, Польща, Португалія, Франція тощо); країни мішаної, католицько-протестантської релігійної культури (Велика Британія, Нідерланди, Німеччина, Швейцарія тощо); лютеранську Північ (Данія, Естонія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція тощо) і православний балкано-чорноморський анклав (Болгарія, Греція, Румунія, Кіпр)¹.

Найпростішою типологізацією ДЦВ в країнах ЄС буде виділення світського і конфесійного типів держав, де перший характеризуватиме формальне розмежування чи навіть цілковиту автономність секулярних і релігійних центрів, а у другому держава делегуватиме церкві частину

¹ Про дисперсно розселених по Європі мусульман, іудеїв та інші діаспори наразі не йдеться.

повноважень, визнаючи її вагомим фактором впливу на суспільство.

Більшість країн ЄС є секулярними, і церква у них офіційно відокремлена від держави, але це не дозволяє говорити про повне невтручання церкви в процеси публічного управління. При цьому ДЦВ вибудовуються по-різному, і ми можемо виділити низку характерних моделей, кожна з яких містить велику кількість додаткових перемінних. Це, на думку В. Єленського, уможливує створення лише приблизних моделей ДЦВ, точніше, робить їх множинними, співмірними числом із кількістю країн [1, с. 32].

В умовах світського типу церква обіймає той статус, який їй відведено органами державної влади. Світська держава характеризується наступними типовими ознаками: 1) відокремлення релігійних об'єднань від держави; 2) забезпечена законом рівність релігійних об'єднань; 3) неприпустимість запровадження загальнообов'язкової релігії чи ідеології тощо. У межах світського типу можна виділити низку моделей, що відрізняються особливостями ДЦВ в тій чи іншій країні: *сепараційна* (Франція), *антагоністична* – відкрита чи прихована конфронтація держави і церкви, спрямована на тотальне домінування світської влади над духовною (колишній СРСР); *авторитарна* – церква фінансується державою і є підпорядкованою її ідеологічним інтересам (Бельгія); *антицерковна* – церква сприймається державою як інституція, що обмежує права громадянські права (свого часу була поширена у країнах Центральної та Східної Європи) та інші. У більшості країн Європи, що нині позиціонують себе як світські, функціонує сепараційна модель, в якій всі конфесії, включно з найчисельнішою, мають рівні права; відсутній спеціальний державний орган, що контролював би діяльність релігійних організацій. Церква і держава чітко розділені, а релігія перебуває поза всіма державними сферами. Зауважимо, що, попри забезпечення рівності конфесій перед законом, ця модель все ж надає державі можливості обмеження прав кожної з них.

Конфесійний тип власне, як і світський, не існує в чистому вигляді. Його можна ідентифікувати за наступними ознаками: 1) понад 50 % населення декларують і засвідчують релігійність своїми діями; 2) вплив церкви чітко усвідомлюється державою й оцінюється у вигляді певних преференцій; 3) між державою і церквою укладається угода про співпрацю, але можуть діяти й неформальні домовленості.

В залежності від специфіки ДЦВ, конфесійний тип також представлений різними моделями. В *синкретичній* моделі закладено можливість існування таких варіацій як державна церква (Греція), національна церква (Велика Британія); клерикальна (скандинавські країни) та теократична (Ватикан) системи. Синкретична модель поширена у третині європейських країн, де церква, маючи офіційний, закріплений законодавчими актами статус, отримує фінансування з

державного бюджету. У цій моделі існування та розвиток інших, не державних релігійних організацій регламентовано окремими законами. *Симбіотична* модель характеризується наявністю установи, що координує світську й духовну влади, забезпечуючи оптимальні взаємовідносини між ними. ДЦВ тут реалізуються за допомогою спеціальної угоди – конкордату. Сьогодні католицька церква уклала понад 70 таких угод (у більшості – з європейськими країнами). *Коопераційна* модель (Австрія, Німеччина) забезпечує офіційне фінансування однієї церкви за лояльного ставлення до інших. Відтак у відповідній церкви з'являються умови для інтенсивного розвитку, тоді як решта намагаються утримати свої позиції. У свою чергу, ця модель може бути протекціоністською (патерналістською), як у Польщі, де державою надається відкрита підтримка церкві як національній структурі та інтегральному елементу суспільства; диференційованою, коли релігійні організації мають різні права та обов'язки, а їх статус може бути державним або договірним (яскравим прикладом цієї моделі є Литва).

Сьогодні, окрім світського та конфесійного типів держав можна виділити й третій тип – какофонічний. Він стосується пострадянських країн, де населення є переважно православним, але не має/дондавна не мало своєї автокефальної церкви (Білорусь, Молдова, Україна), і може бути позначений як тимчасовий або перехідний. Природно, така ситуація не може бути довготривалою, і ці країни врешті будуть змушені визначитися, яку церкву вони (не)підтримають.

Отож, розглянувши моделі ДЦВ в країнах ЄС зауважимо, що жодну з них не можна вважати універсальною, бо у кожній є як переваги, так і недоліки. З іншого боку, навряд чи можна стверджувати, що можливе існування хоч якоїсь з них у чистому вигляді. Сучасні країни-члени ЄС прагнуть узагальнювати як традиції, пов'язані з власним державотворенням, так і найкращі традиції своїх сусідів, і на практиці це призводить до появи змішаних моделей, в яких виокремлено тільки такі елементи, що корелюють з принципами розвитку держави.

1. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття / В. Єленський. – Львів: Видавництво УКУ, 2013. – 504 с.

2. Kratochvil P. The Religion-Politics Nexus in East-Central Europe: Church in the Public Sphere of Post-Secular Societies / P. Kratochvil // Perspectives. – Vol. 17. – No. 2, 2009. – P. 119 – 138.